

УДК [159.923.2:340.143 - 057.36](477)

Психологічні складові гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України

Ластовець І.В.

У статті на підставі аналізу зарубіжної та вітчизняної психологічної літератури розкрито поняття «гармонійна особистість», виділені ознаки гармонійної особистості, наведені результати дослідження уявлень працівників ОВС (психологів, керівного складу) щодо психологічних складових гармонійної особистості курсантів ВНЗ системи МВС України.

Ключові слова: особистість, гармонійна особистість, курсант, вищий навчальний заклад, Міністерство внутрішніх справ, експерти.

В статье на основании анализа зарубежной и отечественной психологической литературы раскрыто понятие «гармоническая личность», выделены признаки гармонической личности, приведены результаты исследования представлений сотрудников ОВД (психологов, руководящего состава) о психологических составляющих гармонической личности курсантов ВУЗ системы МВД Украины.

Ключевые слова: личность, гармоничная личность, курсант, высшее учебное заведение, Министерство внутренних дел, эксперты.

The article deals with the problem of a harmonic personality. The author on the basis of foreign and domestic psychological literature examines the 'harmonic personality' concept, singles out some features of the harmonic personality, cites the research data representing the notions of the employees of internal security organs (i.d. psychologists, managerial personnel) about psychological components of the harmonic personality of students of the higher educational institution system of Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Key words: personality, harmonic personality, student, higher educational institution, Ministry of Internal Affairs, expert.

Постановка проблеми. Питання гармонійного розвитку особистості курсантів ВНЗ системи МВС України є пріоритетним напрямком діяльності держави, особливо під час реформування органів внутрішніх справ України. На виховання нової генерації співробітників ОВС орієнтують Конституція України, Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Закон України «Про міліцію», Положення про вищі навчальні заклади МВС (Наказ МВС України №62). Сучасна парадигма вищої школи спрямована на підготовку не тільки фахівця, висококомпетентного професіонала, але й духовно розвиненої гармонійної особистості. У зв'язку з цим суттєво підвищується роль профвідбору, психолого-педагогічного супроводження навчально-виховного процесу, організації і проведення роботи щодо формування професійно-важливих якостей особистості курсанта, особистості в цілому. В той же час є дані щодо зниження загальноосвітнього рівня абітурієнтів ВНЗ МВС України, їх фізичної підготовки, особистісної зрілості, що загострює і ускладнює вищеозначене питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слово «гармонія» (від грецького слова «harmonia») означає співмірність частин і цілого, злиття різних компонентів об'єкту в єдине органічне ціле.

Сучасний толковий словник трактує гармонію як (греч. harmonia - зв'язок, стрункість, співмірність), співмірність частин, злиття різних компонентів об'єкту в єдине органічне ціле. У старогрецькій філософії - організованість космосу, в протилежність хаосу. У історії естетики розглядалася як істотна характеристика прекрасного [5].

Вікіпедія надає таке визначення поняттю «гармонія»: поєднання, злагодженість, взаємна відповідність якостей (предметів, явищ, частин цілого) [2].

Частіше за все гармонійний розвиток людини у психологічній науці розглядають як збалансований розвиток чотирьох основних сфер: фізичної, емоційно-вольової, інтелектуальної та духовної. Розвиненість емоційно-вольової сфери проявляється у багатстві емоцій та почуттів та вмінні керувати власними станами, що проявляється у поведінці та спілкуванні як ввічливість, тактовність, толерантність, вміння знаходити спільну мову з іншими. Високий рівень розвитку інтелектуальної сфери передбачає уважність, гарну пам'ять, винахідливість, нестандартність мислення тощо. Духовний розвиток знаходить відображення, насамперед, у розвиненій свідомості людини, її спрямованості на примноження краси, добра та істини. Така людина допомагає іншим, відчуває свою причетність до всіх подій і явищ у світі [7]. Говорити про дисгармонійний розвиток можна, коли одна із зазначених сфер розвинена набагато більше або менше, ніж інші. Наприклад, спортсмен, який увесь час присвячує тренуванню тіла та зневажає навчання і розумову діяльність, має розвинену фізичну сферу і недорозвинену інтелектуальну. І, навпаки, вчений, який присвячує все своє життя тільки інтелектуальній діяльності не займається фізичною активністю, матиме проблеми зі здоров'ям.

На думку М.І.Варія становлення гармонійно розвиненої людини пов'язане з формуванням ієрархічної структури мотивів і цінностей, домінуванням вищих рівнів над нижчими [1].

Гармонію особистості визначають також як її вищий рівень інтегрованості (Л.М.Мітіна), як пропорційність внутрішньої динамічної структури з оптимальною узгодженістю із зовнішнім світом [8]. На підставі тривалого дослідження Б. И. Додонов дійшов висновку, що структура особистості придбаває гармонійність не на основі «співвимірного» і «пропорційного» розвитку усіх її сторін, а в результаті максимального розвитку тих здібностей людини, які створюють домінуючу спрямованість її особистості, що надає сенс усьому її життю і діяльності [3].

За визначенням Н.І. Козлова, гармонійно розвинена особистість - варіант розвиненої особистості, з рівномірним розвитком усіх сторін і яка живе без внутрішніх конфліктів, з внутрішньою гармонією [6].

За І.Л.Єфімовим, гармонійна особистість - це така, в якій представлені усі різноманітні ролі, які їй потрібні в житті. І кожній з цих ролей приділено досить часу, щоб повною мірою її реалізувати [4].

У суб'єктивному аспекті гармонія розуміється як переживання благополуччя в різних його аспектах.

До ознак ідеальної гармонійної особистості різні автори відносять: переважання позитивних емоцій і спокійного настрою; гарне фізичне самопочуття в цілому; в цілому позитивне уявлення про себе, хоча бачить і свої мінуси; здоровий і різноманітний спосіб життя; переважна опора на себе в житті, а не на зовнішні обставини; гнучкість в управлінні своїми емоціями і діями; почуття міри у своїх бажаннях, домаганнях і діях; прийняття двоїстості Світу, наявність в нім і світлого, і темного; прагнення до досить високих, але не максимальним досягненням; реалістичність бажань; помірна, нерізка вираженість рис темпераменту і характеру; задоволеність життям в цілому; задоволеність відносинами в сім'ї; задоволеність відносинами з друзями; задоволеність відносинами на роботі (в учбовій групі); відкритість пізнанню нового, творча діяльність; доброзичливість до людей; почуття краси природи і єдності з нею; переважача орієнтація на загальнолюдські цінності пошуку істини, добра, краси і гармонійного життя; уміння економно витратити свою життєву енергію [9].

Слід зазначити, що якщо проблема особистості у психології є найбільш досліджуваною, центральною, то проблема гармонійної особистості ще являє собою не засвоєний теоретично та експериментально пласт науки. У західній психології важливі характеристики гармонійної особистості можна знайти, насамперед, у гуманістичній психології К. Роджерса, А. Маслоу, психології К.Юнга, тілесно-орієнтованої психології В.Райха, онтопсихології А. Менегетті, психосинтезі Р.Асаджіолі, трансперсональній психології С.Грофа та ін. У вітчизняній науці це питання висвітлено у працях Л.М. Собчик, Е.М.Александровської, А.Б.Орлова, О.І.Моткова та ін.

Щодо особистості правоохоронця, то окремі аспекти цієї проблеми досліджено у працях О.М.Бандурки, Л.М.Балабанової, В.І.Барка, В.Л.Васильєва, І.В.Жданової, О.В.Землянської, В.О.Лефтерової, М.В.Макаренка, О.М.Столяренка, С.І.Яковенка та ін. Проте, до цього часу ми практично не зустрічали робіт, у яких би проблема гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України в сучасних умовах розглядалася з позицій системно-структурного психологічного підходу, в аспекті інноваційної психологічної методології.

Формування цілей статті – визначити психологічні складові гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні взяли участь 50 працівників ОВС, з них: 15 психологів служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України, 15 осіб – кандидати психологічних наук, доценти ВНЗ МВС України, 10 осіб – представники керівництва ВНЗ МВС України (начальники факультетів, інститутів) та 10 начальників курсів ВНЗ МВС України. Всі ці працівники виступили експертами в оцінці психологічних складових гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України.

Досліджуваним було запропоновано у вільній формі визначити основні характеристики гармонійної особистості, виділити ті з них, які, насамперед, стосуються особистості майбутніх правоохоронців, визначити відмінності між структурою гармонійної особистості майбутнього правоохоронця та представника інших професій (наприклад, лікаря).

Результати дослідження показали, що переважна більшість респондентів (75%) визначають гармонійну особистість через збалансований розвиток усіх сфер її життя. Серед останніх вказуються наступні: здоров'я (фізичне і психічне самопочуття, спорт, живлення, профілактика, краса) – 100%, сім'я (кохана людина, діти, онуки, батьки) – 100%, кохання – 95%, кар'єра, праця, соціальна реалізація – 95%, гроші, фінанси - 95%, міжособистісні відносини – 85%, особистісний ріст (читання, тренінги, напрацювання позитивних якостей характеру, професійних навичок) - 80% , відпочинок і хобі (регулярність і якість відпочинку, подорожі, захоплення) – 75%, духовність – 70%, дім (наявність житла, побут, затишок, матеріальні цінності, одяг) – 70%.

Інші досліджувані (25%) пропонують визначати гармонійну особистість через розвиток певних психологічних якостей та станів, таких як позитивне мислення, гарне самопочуття, відчуття задоволеності різними аспектами життя, любов, впевненість у собі, наявність мети та мрій, усвідомленість життя, прагнення до самореалізації, конструктивні відносини з іншими людьми, гарна адаптація до життєвих ситуацій, орієнтація на загальнолюдські цінності та інші.

Щодо правоохоронців, то більшість досліджуваних (70%) вказує на складність розвитку гармонійної особистості в межах цієї професії. В якості основних перешкод вказується, насамперед, на специфіку службової діяльності, що пов'язана з великими емоційними затратами, напруженістю, відповідальністю, небезпекою для життя, нестандартністю діяльності, не нормованим робочим часом, агресивним середовищем. Ці та інші чинники утруднюють гармонійний розвиток особистості правоохоронця, переважно тих аспектів, що стосуються особистого життя працівників ОВС, сімейних відносин, особистісного росту, відпочинку, розвитку духовності.

Аналізуючи психологічні складові гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України, досліджуваними працівниками ОВС було виділено чотири основні сфери, в яких проявляється гармонійність їх життя. По-перше, це професійне самовизначення, професійна спрямованість,

професійне зростання, адекватна професійна мотивація майбутніх правоохоронців. На цю складову вказали 85% респондентів, які підкреслили важливість професійної ідентифікації саме для працівників ОВС. В якості другої складової було названо вміння будувати міжособистісні відносини у власній сім'ї, з колегами, з громадянами (75%). В цьому контексті відмічалися і такі риси особистості як толерантність, емоційна врівноваженість, емпатичність, терпимість. Третьою складовою була названа орієнтація на здоровий спосіб життя, позитивний імідж, ставлення до здоров'я як найважливішої цінності (75%). І в якості четвертої складової респонденти назвали прагнення до особистісного та духовного росту, до самореалізації (70%).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвідку у даному напрямку. Проведене дослідження дало можливість визначити основні психологічні складові гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України. Подальше дослідження сформованості цих компонентів особистості курсантів ВНЗ МВС України, визначення її психологічних чинників, стане основою для розробки програми та практичних рекомендацій щодо оптимізації процесу формування гармонійної особистості курсантів МВС України.

Список літератури:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. / М.Й. Варій. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с.
2. Вікіпедія – Електронний доступ: [http : // uk.wikipedia.org/wiki/Гармония](http://uk.wikipedia.org/wiki/Гармония)
3. Додонов Б. И. Гармоническое развитие и типологическое своеобразие личности // Психология формирования и развития личности / Под ред. Л. И. Анцыферовой. — М.: Наука, 1981. — С. 284-304.
4. Ефимов И.Л. Гармония личности. Вестник НЛП. Интернетиздание / И.Л.Ефимов // Под редакцией Центра НЛП в Образовании под руководством А.А.Плигина. - №26 - 55с.
5. Ефремова Т.Ф. Современный толковый словарь русского языка. В 3 томах. Том 1. А-Л / Т.Ф.Ефремова. - АСТ, Астрель, Харвест 2006. – 1168 с.
6. Козлов Н.И. Формула личности / Н.И.Козлов. – СПб.: Изд-во «Питер», 1999. – 367с.
7. Милтс А.А. Гармония и дисгармония личности: Философско-этический очерк / А.А. Милтс. - М.: Политиздат, 1990. - 222 с.
8. Митина Л.М. Психология развития конкурентноспособной личности. – М.: МПСИ, 2002.- 400 с.
9. Мотков О.И. Психологическая гармония / О.И.Мотков.- Электронный доступ: [http : // psychology.rsuh.ru](http://psychology.rsuh.ru)